

1995 – en oversigt

Af Poul Juul Foss

Dansk kirkeliv blev ikke mindre bevæget i 1995 end i det foregående år. Mange af de samme problemstillinger gik naturligvis videre. Men de blev mere accentuerede. Nye spørgsmål dukkede op i lyset. Andre fortonede sig i mørket. Som en hovedlinje i kirkens liv 1994 fremhævede jeg i herværende oversigt debatten om kirkens synliggørelse. Sagen blev i høj grad belyst ud fra den folkelige debat. Det samme spørgsmål og den samme diskussion oplevede vi også det svundne år. Men som antydte ikke helt på samme sæt og vis. Således var kirkens styrelse, kirkepolitisk forstået ikke så meget i fokus. Nye tiltag sås her næsten ikke. De frikirkelige aspekter trådte heller ikke frem, sådan som vi sidste år belyste debatten, med hensyn til om Luthersk Mission-folkene kunne holde nadver i missionshusene og samtidig stå som fuldgyldige medlemmer af folkekirken. Derimod var mediernes optagethed af kirken så stærk som nogensinde. Og kirkens folk var ikke mundlamme i samtalerne. Det vil vi i det følgende gøre en del udaf. Og så var der jo Porvoo-erklæringen. Mon nogen havde forventet en sådan opstandelse i Danmark over dette dokument? (Andetsteds forløb diskussionen meget mere lavmælt). I denne oversigt vil debatten om erklæringen optage betydelig plads. Forbavsende var det, at biskopperne, der ellers syntes at optræde mere samlet end tidligere, spillede en ikke særligt synlig rolle i denne sammenhæng. I hvert fald ønskede biskopperne tilsyneladende at være tilbageholdende, så længe høringen stod på. Men da den var afsluttet, viste de sig beslutsomme nok.

Naturligvis var Porvoo ikke det eneste vigtige punkt på kirkens dagsorden. Andre aktuelle spørgsmål pressede sig på. F. eks. optog overvejelserne om homofiles samliv skulle have en form for kirkelig sanktionering/velsignelse i høj grad sindene. Nye kulturformer i forhold til kirken gik man op i. Ydre-Missionsproblematikken har ændret sig i disse år. Og herunder synet på det diakonale, mellemkirkelige og økumeniske arbejde. Vi vil heller ikke ganske overse de kirkelige retningers markeringer, ej heller et gammelt fænomen som frimurer-ordenen, der betragter sig selv som en slags kristelig lægmandsbevægelse. Teologien som videnskabelig disciplin vil kun blive behandlet, for så vidt den indgik direkte i den folkelige samtale, men det hændte da også. Den fra oldtiden førte diskussion om forholdet mellem kristendom og kultur fortsatte. Herunder samtalen om moderne billedkunst i kirkerne og nye salmers

litterære og kristelige berettigelse i gudstjenestesammenhæng. Og kristendomsoplæringen engagerede sindene.

Der er nok at se til for betragteren. Naturligvis bliver der tale om en udvælgelse. Ikke-væsentligt har jeg blandt andet fundet såkaldte præstesager, der sjældent har meget mere end døgnets og boulevard-pressens opmærksomhed. Det frivillige, organisatoriske arbejde kunne have indtaget en større plads i fremstillingen. Hvorfor så ikke? Fordi andre problemer i 1995 – for mig at se – tegnede længere perspektiver. Men som sagt, vi koncentrerer os om den bredere debat, hvorfor kildematerialet i høj grad bliver dagblade, tidsskrifter og lignende publikationer. Bemærkelsesværdig er kvalitetsstigningen i Kristeligt Dagblads (KD) dækning af det kirkelige stof. Bladets stigende oplagstal viser, at publikum er opmærksom derpå. En særlig undersøgelse kunne de elektroniske mediers fokusering på de kirkelige spørgsmål fortjene. Fælles for alle samtalepartnere syntes på en eller anden måde at være kirkens problematiske situation i folkelivet og dens egen usikkerhed, ikke mindst når embedssynet kom på tale.

Kirken og folket

»Kristendommens genkomst er en del af nutidsbilledet«, skrev redaktør Else-Marie Boyhus i Højskolebladet 1995/1, s. 3. Og lignende bemærkninger hørte man i talrige interviews, hvor intellektuelle personer fortalte om deres stigende optagethed af kristendommens betydning for dem selv og kulturen. »Det er (...) de dannede blandt religionens beundrere, der fører det store ord i 1990. erne«, påstod valgmenighedspræst Torben Damsholt i Tidehverv 1995/10, s. 217. Hvor stor en plads kristendommen indtager i billedet, vil vi prøve at iagttage, om den er særligt iøjnefaldende, eller om kirken ikke bare er en slags randeksistens på den store flade blandt mange figurer i en diffus tid.

Biskop Kjeld Holm opstillede det spændende ekklesiologiske spørgsmål, om kirken skulle være en slags opfølger af nutidsmenneskets mere eller mindre klare metafysiske fornemmelser og ønsker. Altså være hvad der ofte bliver kaldt en »religionsanstalt, eller om den skal holde fast på sin kristne og menneskelige identitet.« KH: Det moderne – forsoning eller pervertering? Præsteforeningens Blad (Prf. Bl.) 1995/1, s. 7 (s. 4-7).

Og vitterlig er der en stigende filosofisk og religiøs interesse. Det ses af mange nye bogudgivelser og genoptryk af ældre værker. Det gjaldt blandt andet eksistenstænkningen, der synes at opleve en ny, bred op-

vågnen, medens nok så specifikke filosofiske problemstillinger (sprog-filosofi og empiri) lod publikum mere kold. Problemet er, om der ad den vej kunne opstå en dialog mellem kirken og de mennesker, som man tidligere kaldte »de åndeligt søgende«.

Måske var det rigtigt, som professor Johannes Aagaard på sin bastante måde udtrykte det i en radioudsendelse, programmet »mennesker og tro«, 27.01.95: at »nu er det ikke til at finde en levende ateist«.

Men blandt præster og skolefolk fornemmede man ikke en større viden om kristendommen, og afd. hofmarskal m. m. Hans Sølvhøjs gamle bemærkning (her refereret efter hukommelsen), »at der er meget få huller i folks uvidenhed om kristendom«, syntes stadig at gælde.

Sp. Godtfred Andersen, Søllerød, indførte udtrykket »folkekristne« til forskel fra »kirkekristne«, som nok virker venligere end det tidligere modeord »folkereligøse«. Det var GAs opfattelse, at folkekirken havde et solidt fremtidshåb som »den folkekære kirke«, medens de »kirkekristne« faktisk var ham noget af en dødvægt. Se f. eks. GAs kronik Berlingske Tidende, 22.10.95.

Den angiveligt forøgede interesse for kirke og kristendom vakte skepsis hos både venner og fjender af folkekirken. Således formulerede forfatteren Bent Hyldkrog som en udbredt opfattelse, at det var kun som gratis festarrangør, det folkekirkelige apparat nu tiltrak sig større opmærksomhed. Politikens (Pol) kronik 23.04.95.

Hvorledes kirken skulle klare tidens situation, herskede der ikke almindelig enighed om, og vi vil i det følgende se på et par oplysende eksempler. Men inden skal opmærksomheden henledes på en meget omtalt kronik i KD 29.04.95 af frimenighedspræst Torben Bramming om »det kirkelige landskab år 2000«. To uorganiserede tendenser gør sig gældende, af TB benævnt aktivisterne og traditionalisterne. De førstnævnte går op i kirkepolitik, synodetanker, det økumeniske engagement, kirkens synliggørelse ved hjælp af foreningsarbejde, utraditionelle gudstjenester med aktuelle temaer. Et arkitektonisk udtryk for denne tendens er de talrige, nye sognegårde. Traditionalister er folk, der står i en nybesindelse på, hvad historie, tradition og kultur betyder, herunder en fordybelse af hvad det vil sige, at vi er en evangelisk-luthersk kirke. »Denne »retning«s oprør overfor aktivisterne er rettet imod den forestilling, at man kristeligt set skulle tale til den laveste fællesnævner hos folket.«

Brammings kronik fik sp. Lars Ole Gjessing til at gøre indsigelse. Efter hans opfattelse forstod TB ikke, at tradition krævede fornyelse for ikke at komme til at stivne i teologisk intellektualisme og præstelig indelukthed. Fremdeles mente LOG, at TB gjorde de såkaldte aktivister

uret. At aktivismen skejede ud af og til, gjorde ikke dens anliggende susppekt, nemlig at bringe mennesker til kirke. -LOG: De kirkelige retnin-
ger i de kommende årtier. Fyens Stiftsbog, 1995, s. 46-50.

Et andet indlæg i debatten om folkekirkens stilling vakte betydelig offentlig opmærksomhed. Det drejede sig om et lille skrift af dr. theol. Svend Bjerg og sp. Palle H. Steffensen »Den ualvorlige præstekirke«, Anis. De to forfattere skildrede folkekirken med dens præster, provster og biskopper som et apparat uden megen konneks til folket, uden professionalisme og ude af stand til at tale ind i tiden. Bogen blev hårdt kritiseret for overfladiskhed og arrogance. Se f. eks. sp. Niels Henning Borups recension i Højskolebladet 1995/36, s. 571-573.

Dér hvor folket og kirken oftest mødes, er ved de kirkelige handlinger. Et møde der i sognene af og til har udviklet sig til konfrontationer, som har involveret både de højere kirkelige myndigheder og kirkeministeriet(km), for slet ikke at tale om pressen. I 1995 gav det genlyd, at præster ikke uden videre ville bøje sig for en formentlig, folkelig opfattelse af kirken som en blot og bar serviceanstalt.

Bryllupperne kom offentlig i focus. Ligeledes begravelser og bisættelser. Også folkekirkens dåbspraksis. Præster imellem diskuterede man samme problematik med hensyn til konfirmationerne. Men »sager« herom kom ikke frem.

Derimod blev bryllupsinstitutionen betydning taget op til debat. Pol 23.04.95 bemærkede i en stor opsats, at over halvdelen af landets bryllupper foregår i kirkerne. Men den høje skilsmisseprocent, de menneskelige omkostninger i den forbindelse for børnene, den megen festivitets løserevet fra den gudstjenestelige sammenhæng får en del præster til at opleve vielsen som et skuespil. En enkelt præst omtalte dog bryllupperne som »en ny folkelighed i kirken«, hvorfor præsterne ikke skulle klandre folks motiver til at møde op.

Anderledes voldsomt kom gemytterne i kog i forbindelse med en bisættelsessag, der refereres på grund af dens perspektiver. KD, der med hensyn til det faktuelle var lige hurtig nok, oplyste, at Roskildebiskoppen Bertil Wiberg havde tildelt provsten i Haslev Kristian Hjerrild Buhl en irettesættelse, fordi denne imod familiens ønske havde nægtet at begrave en mand, som for år tilbage havde udmeldt sig af folkekirken. BWs argument var, at det sjælesørgeriske hensyn til familien ikke var tilgodeset. Og i en leder af 23.03.95 hed det skarpt i KD, at BWs skridt havde omdannet folkekirken til et serviceforetagende, der begravede de døde, uanset om de havde fravalgt kirken, hvorved det personlige valg blev negligeret. – I samme baner kørte den kirkelige polemik længe.

Københavns budgetprovst Sten Wenzel-Petersen bragte dog det økonomiske aspekt ind med spørgsmålet om, hvordan folkekirken skulle finansieres, hvis ikke-medlemmer uden videre kunne blive betjent. KD 25.03.95.

BW afviste at have givet provst Buhl en »næse«. Biskoppen havde ikke villet blande sig i provsten kompetence som begravelsesmyndighed, men havde som tilsynsmyndighed påpeget mangler ved hans håndtering af sagen, da den pågældende familie klagede op gennem systemet. KD 23.03.95.

I Prf. Bl. 1995/17, s. 374-376, satte KHB 10 punkter under debat blandt andre 1: Om et dødt menneske har integritet. 2. Bør udmeldelsesblanketten ikke have fuld retsgyldighed. 4. Hvordan løses den absurde situation, hvis skifteretten omstøder en sp. kb. s afgørelse. 6. Hvorledes forhindrer man, at kirken kun gøres til et forvaltningsvæsen. – Endvidere påpegede han problemer af kollegial og tjenstlig art herunder også for kirkepersonalet; skulle de ansatte f. eks. være pligtig til at deltage ved en borgerlig begravelse i kirkegårdskapellet. Og skulle organisten acceptere familiens medbragte båndmusik? Her krævedes der biskopelig vejledning.

Biskopperne tog sagen op. Punktum for debatten blev sat ved, at km efter at have rådført sig med ministeriets teologiske konsulent biskop Erik Norman Svendsen meddelte folketingets kirkepolitiske udvalg, at præsterne ikke er pligtige til at begrave afdøde, der har udmeldt sig af folkekirken. Km. s skrivelser og ENS udtalelser findes i Prf. Bl. 1995/28, s. 616-621.

26.09.95 kunne KD meddele, at biskop Søren Lodberg Hvas i Aalborg havde suspenderet sp. Bent Feldbæk Nielsen i Snedsted på grund af hans dåbssyn, efter at der var udfærdiget et anklageskrift imod denne. Dermed nåede en langvarig sag sin foreløbige kulmination. Ligesom begravelsessagen fra Haslev indebar den vigtige problematikker for folkekirken. Således bliver det første gang loven om gejstlige domstole af 1992 tages i brug. Anken mod BFN, der er præget af den karismatiske vækkelse, går på, at han i dåbsritualet ikke døber *i* Faderens og Sønnens og Helligåndens navn men *til*. Imod folkekirkens lære hævder BFN, at mennesket ikke genfødes i dåben men ved troen.

Men km oplevede også præstestanden som juridisk modpart. Sp. Orla Villekjær, der i juni havde været frontfigur i en abortdemonstration iklædt tjenestedragt modtog en irettesættelse fra km, da han derved for anden gang overhørte et pålæg fra sin biskop Georg Geil om ikke i slige tilfælde at optræde i præstekjole. Irettesættelsen ville OV ikke acceptere og udtog stævning mod km. KD 29.09.95. Selv måtte Georg

Geil forsvare sin indsigelse mod Villekjær med en forsikring om, at han ikke forsvarede den frie abort. KD 01.07.95.

Trods mange signaler om stigende kirkegang i landet, forstummede påstanden om de tomme kirker ikke. Biskop Lise-Lotte Rebel tog handsken op. Det var en forkert påstand, og »et underligt nytte-hensyn, der bliver lagt på folkekirken. Som folkekirke synes jeg, at vi bør rette ryggen lidt mere og lade hånen gå forbi os.« – Menighedsrådenes Blad (Mr. Bl.) 1995/3, s. 3.

Ekstrabladet(EB) fortsatte sin populistiske, kirkefjendske linje. F. eks. hed en overskrift 05.03.95 Kirkepalads til 40 millioner. Og samme dag kunne EB fortælle, at der bliver færre og færre folkekirkemedlemmer, men at der ansættes flere og flere præster. Men samtidig viste bladet en kurve, der godtgjorde, at dåbstallet var stigende.

Desuden førte EB en kampagne mod folkekirkens enorme formue (2 milliarder kr.), ligesom man angreb menighedsrådenes administration af kirkens økonomiske midler. I EB 14.03.95 afviste biskop Thorkild Græsholt kritikken. Menighedsrådene, stiftsøvrighederne, biskopperne ødsler ikke med pengene. Og to milliarder er ikke meget, når man betænker, at menighedsrådene er ansvarlige for driften af alle Danmarks kirker, »i virkeligheden størstedelen af vort museumsvesen«. Men TG ville ikke benægte, at der var andre måder at administrere på end de nuværende.

21.05.95 kunne EB »afsløre«, at folkekirkens formue var 3,5 milliarder kr. Bladets skriftkloge lederskribent kunne med brug af bibelcitater oplyse, at »GUD SIGER FY«.

I juni 1994 blev der nedsat en analysegruppe, der fik i kommissorium at levere en budgetanalyse af den folkekirkelige økonomi. Gruppen blev sammensat af personer fra finansministeriet, km, Kommunernes Landsforening, Stiftsadministrationen, Provsteforeningen, og Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer. Rapporten om folkekirkens økonomi blev offentliggjort 23.05.95. Km Birte Weiss skrev som kommentar i Prf. Bl. 1995/21, s. 457-58: »Alt i alt kan man på grundlag rapporten fastslå, at folkekirken ikke har været og ikke er ødsel. Der er ingn grund til at foretage indgreb, f. eks. retning af en strammere styring, men nogle mindre justeringer af regler kan eventuelt være nyttige.«

Spørgsmålet om reinkarnation, healing, astrologi og lignende former for religiøsitet blev ved med at optage sindene langt ind i kirkens rækker. En gennemgående fornemmelse var, at selvom mange danskere påstod, at de gik ind for reinkarnation o.s.v. , herskede der megen usikkerhed, om hvad begreberne egentlig dækkede. Et af de mere afklarende indlæg i debatten kom fra religionshistorikeren Mikael Rothstein,

Pol 25.02.95. MR beskrev new-age ideerne som et udtryk for europæiske evolutionstanker, at ideerne vel manglede konkret udformning, men ikke desto mindre tiltalte moderne mennesker, herunder mange kristne som var præget af et videnskabeligt syn, hvor en ting som reinkarnation virkede mere spiselig end kirkens gamle tale om kødets opstandelse. Et noget andet syn på nyreligiøsiteten anlagde sp. Niels Underbjerg, som hævdede at danskerne som flest var irreligiøse og tilsvarende ukendte med religiøse oplevelser. Nyreligiøsiteten udfyldte altså ikke et specifikt religiøst behov, men kom folk imøde ved at tilbyde erkendelse, fællesskab og oplevelser. Missionsvennen(MV) Luthersk Missionsforenings (LM) blad). 1995/13, s. 6.

Under alle omstændigheder må man nok sige, at nyreligiøsiteten bragte mere forvirring end klaring i religionslivet, og som pastor Andreas Davisen udtrykte det: »Folkekirkens vandmølle synes ikke rigtig at være gearret til at klare de nyreligiøse vandstrømme.« – Haderslev Stiftsbog 1995, s. 33.

Biskopper og embedssyn

Året bragte en livlig debat om bispeembedet Det hang sammen med to ting: spørgsmålet om Porvoo-erklæringen, hvor der lægges en betydelig vægt på bispeembedet som »tegn«, og at der blev valgt tre nye folkekirkelige biskopper, heraf to kvindelige.

Vi vil først se på debatten udfra principielle synspunkter, og det vil heraf fremgå, at den bemærkelsesværdige enhed i bispekollegiet som man kunne notere sig i 1994, ikke helt holdt i 1995. Ligesom folk af forskellig observans følte, at bisperne ikke udviste den styrke, man kunne forvente.

I KD 06.01.95 blev bispekollegiet kaldt »anarkiets magtfulde centrum«. Universitetslektor Hans Raun Iversen postulerede således, at denne instans uden tvivl fungerer som den stærkeste og vægtigste af de »synoder«, som folkekirken består af. Man kan nemlig ikke lave noget kvalificeret nyt i folkekirken, uden at bisperne accepterer det. Det har sin årsag i, at de indtager en særdeles central plads i folkekirken såvel forvaltningsmæssigt som rent kirkeligt. Sammesteds bemærkede kandidatstipendiat Lisbet Christoffersen, at der mangler noget i afklaringen af kompetenceforholdene i folkekirken. Faktisk foreligger der spørgsmål, som ingen besidder kompetence til at klare. Men de opståede problemer skal jo løses, og så bliver det i praksis km og biskopperne, der tager hånd om sagerne.

I Jyllands-Posten (JP) 22.01.95 bemærkede biskop Erik Norman

Svendsen, at for mange at se var bisperne den sikreste garanti mod tendenser til statskirkelighed.

Biskop Græsholt i KD 1110195 kunne ikke godtage, at bispekollegiet havde tiltaget sig større magt. Således får km Porvoo-sagen til afgørelse. Hvad angår en ny gudstjenesteordning, måtte det da være biskopperne, som indstillede den til kgl. autorisation. At bisperne i 1991 samlet afviste en anmodning fra otte kirkelige organisationer på højrefløjen om særordination for ordinander, der ikke ønskede at blive ordineret sammen med kvinder, var blot en høflighed over for en skriftlig henvendelse. Videre: folkekirkens pædagogiske institut blev ikke bragt til live af biskopperne, men de havde responderet positivt på en henvendelse fra km. Med hensyn til bibeloversættelsen fulgte man gammel praksis med, at biskopperne i slige sager blev rådspurgt. Om salmebogstillægget udtalte biskopperne blot, at det som arbejdsdokument ikke burde autoriseres. Og udvalget, der bl. a. så på vielse af homofile, var et samtaleforum vedrørende et ansvarsområde for bisperne.

På højrefløjen var man bestemt ikke begejstret for de danske bisper. De havde svigtet på mange områder, følte man her. Karakteristisk er en udtalelse af sp. Finn Kappelgaard, formand for Dansk Bibel Institut (DBI): »Hvornår har en biskop sidst stået fast på et bibelsk udsagn og sagt: »Det er sandt, for det står i Bibelen!«. Hvis de ikke vil det, har de fralagt sig selv retten og myndigheden til at være åndelige vejledere og hyrder i kirken.« DBI-Posten 1995/4, s. 3.

En vred Torben Rechendorff, tidligere km, oplevede som medlem af folketingets kirkeudvalg, at folkekirken åbenbart ikke var i stand til at godkende Porvoo-erklæringen. Det skyldtes, at biskopperne havde optrådt uprofessionelt ved ikke have informeret menighederne i tilstrækkelig grad, idet menighedsrådene nu indsendte en række tilkendegivelser, som hverken biskopper, km eller folketing kunne bruge til noget. TR foreslog på denne baggrund, at biskopperne udskød deres stillingtagen, og lod debatten løbe et par år endnu, og så ellers gik igang med at informere bedre. KD 28.04.95.

KDs leder 20.04.95 noterede, at der var noget galt med bispernes kommunikation til offentligheden. Men den tydelige melder-ud var vigtig, da bispemøderne faktisk var kirkens vigtigste beslutningsforum.

Der er i det hele taget et ledelsesproblem i folkekirken, skrev domprovst Karsten Nissen. Den centrale styrelse er blevet anbragt i bispernes forsamling. Men det er somom, at biskopperne ikke synligt nok træder frem. Kirkens folk kan simpelthen ikke forholde sig direkte til kirkens faktiske ledelse. KD 05.09.95.

Hvad angik enighed, var det iøvrigt næppe andre af biskopperne end Erik Norman Svendsen og Thorkild Græsholt, der klart meldte positivt ud til fordel for Porvoo-dokumentet. ENS således i en kronik i JP 12.03.95, hvor han polemiserede mod »mange beton-lutheranere« og Porvoo-kritikere, der »skød med løst krudt«. Og ifølge ENS var der ikke grund til at »slå syv kors for os i hellig forargelse«. Kritikerne havde nemlig uret i, at der var tale om en lumsk manøvre fra anglikanernes side. Noget nyt tilførte ENS ikke debatten, men han optrådte mere mediebvidst i denne sag end kollegerne.

Naturligvis kom embedssynet på dagsordenen. Det har man ellers ikke hørt meget om de senere år, bortset fra de højkirkeliges monomane forargelse over kvindelige præster. Professor Leif Grane tegnede sig for et af de vægtigste indlæg gennem en artikel »Kirken, embedet og menigmand i Luthers univers.« Dansk Kirketidende (Dsk. Kt.) 95/5, s. 68-71 og 6/95, s. 84-87. Ifølge LG er kirken for Luther samfundet af alle Kristus-troende på jorden og lever i et kærlighedens fællesskab, hvorfor det kan hævdes, at et mere økumenisk syn end Luthers skal man søge grundigt efter. Hvad angik præsteembedet kendte Luther det ikke uden i kirkens hovede, nemlig Kristus. Som fællesskabet af troende er kirken for Luther skjult, ikke usynlig. Kirken dannes af de troendes flok, men vi kan ikke sætte skel dér. Emner som kirkens ledelses-og embedsstruktur optog ham ikke. Kirkeordningen er et menneskeligt spørgsmål. For Luther var der ikke et afgørende skel mellem præst og biskop. Om den ydre kirke står der intet i skriften. Men den er nødvendig for gudstjenestens skyld. Men formen er ikke absolut. Kirken er kun afhængig af forkyndelsen og forvaltningen af sakramenterne. En vis menneskelig ordning var påkrævet, for man ikke skulle forstå kirken som andet end forkyndende og uddelende dåb og nadver. Biskoppen har særlige opgaver som præst, men da han ikke har mere fuldmagt end enhver anden præst, kan han ikke i særlig grad repræsentere kirken. I det hele taget kan man ikke repræsentere den skjulte kirke, idet den jo udgøres af samfundet af alle Kristustroende.

Ikke ordinationen, men dåben giver retten til at udøve prædikantembedet. Det almindelige præstedømme legitimeres ved dåben. Alle er vi præster, men ikke dermed kaldede til at udøve den fælles myndighed på et lokalt sted. Med demokrati har denne opfattelse ikke noget med at gøre. Demokrati er et spørgsmål om magt, men som døbte er vi alle lige, og kan derfor ikke udøve magt. Men vi har alle ret til at øve kritik mod falske prædikanter.

Som nævnt blev to kvinder indviet til biskopper. På Grønland blev det den 39-årige præst og cand. theol. Sofie Petersen. I Helsingør stift

fik Danmark sin første kvindelige biskop i den 44-årige Lise-Lotte Rebel. L-LRs valg vakte betydelig opmærksomhed. Ved første valgrunde i stiftet havde stemmeprocenten ligget under de seneste års traditionelt høje stemmeprocenter ved bispevalg, København undtaget. Nu frygtede man i Helsingør stift, at valget i anden omgang ville fuse ud, hvilket dog ikke skete, idet 94,34% af de stemmeberettigede deltog. Stemmetallene viste, at kampens dark horse L-LR havde fået 960 stemmer, medens første omgangs vinder dr. theol. Viggo Mortensen høstede 695 stemmer. L-LR fik en bred støtte fra stiftets kirkelige grupperinger. Et år tidligere var hun ukendt uden for sit stift. Hun har været sp og ikke beklædt væsentlige bestyrelsesposter, ej heller har hun deltaget i den kirkelige debat, eller gjort sig videnskabeligt gældende. Men den nye biskop førte en valgkamp, der vakte respekt på grund af hendes uimponerethed, sunde fornuft og en solid teologisk ballast. Når det ikke gik VM efter forventning, skyldes det måske hans manglende lokalkendskab og en begrænset præstelig erfaring.

L-LRs sejr vakte skuffelse hos nogle i den grundtvigske lejr. Sp. Poul Henning Bartholin mente, at de grundtvigske vælgere havde skudt sig selv i benet ved ikke at kunne samles om én kandidat, men havde splittet deres stemmer mellem VM og rektor Niels Thomsen. Der var grundtvigianere, som bare sagde »nej« til alt. Men i VM havde man haft en vidtspændende teolog og præst, der havde kunnet samle også »mellem-kirkelige kredse«. PHB: En kommentar til bispevalget i Helsingør. Dsk. Kt. 95/4, s. 58-60.

Fra kirkens højrefløj lød de kommentarer, som man kunne forvente i forbindelse med valget af en kvinde til biskop. I MV 1995/2, s. 7 mente Carsten Skovgaard-Holm således, at Rebel som biskop i lighed alle andre kvindelige præster brød med bibelens ordning om, at hyrde- og læreembedet var forbeholdt mænd. Og at »det må stå klart, at med dette bispevalg er situationen i folkekirken for de bevægelser, der ønsker at stå og arbejde for klassisk evangelisk-luthersk kristendom blevet yderligere tilspidset.«

Indre Missions (IM) formand K. Lindhardt Jensen mente, at når det nu var blevet sådan, kunne man ikke få en bedre kvindelig biskop end Rebel, men at der måtte opstå samvittighedsproblemer for mennesker med et andet syn på kirkens embeder med kun forvaltning af mænd. Tiden var nu til, at biskopperne fandt en ordning, der tilgodeså dem, som »har kirkens gamle syn«. Indre Missions Tidende (IMT) 1995/25, s. 6.

På Grønland fik Sofie Petersen tre stemmers flertal i forhold til den anden kandidat provst Magnus Larsen.

På Fyn stod bispevalget i anden omgang mellem sp. Lars Ole Gje-

sing og præsteforeningens formand, sp. Kresten Drejergaard. Sidstnævnte vandt med 1071 stemmer, medens LG fik 770 stemmer.

Stemmeprocenten blev 96,85 % her i anden runde, så man må sige, at angsten for at den nye bispevalglov skulle virke hæmmende på stemmeafgivningen nu var manet solidt i jorden.

Med Kjeld Holm og Kresten Drejergaard mistede Præsteforeningen i løbet af kort tid to formænd. Som ny formand for præsternes fagforening blev valgt den i offentligheden helt og i præstekredse lidet kendte sp. Peter Anton Krogsøe fra Ålborg.

Også den katolske kirke i Danmark fik en ny biskop, idet den 43-årige generalvikar Czeslaw Kozon af pave Johannes Paul II udnævntes som efterfølger af Hans L. Martensen. Katolsk Orientering 1995, nr. 7. Sidstnævnte, der har beklædt bispestolen i 30 år, har ikke mindst været kendt for sin økumeniske indsats. CK forekommer derimod at være mere »højreorienteret«, helt i overensstemmelse med Vatikanets aktuelle kurs.

Roms udnævnelse vakte irritation hos nogle danske katolikker, der betragtede skridtet som udtryk for mangel på åbenhed og demokrati, idet man var blevet orienteret pludselig gennem medierne. Katolsk Orientering 1995/8. Og iflg. KD 280795 planlægger danske katolikker udspil, der skal reformere deres kirke i retning af mindre centralisme, idet man ligefrem er i »chock over pavens bispevalg«. KDs behandling af sagen frembragte mange harmfulde indlæg i bladet fra katolske præster og lægfolk, hvori der blev givet udtryk for tilfredshed med valgproceduren. I uge 46 kunne medierne meddele, at rabbiner Bent Lexner var valgt til at efterfølge den navnkundige Bent Melchior som overrabbiner for Det Mosaiske Trossamfund. Alle også BL var enige om, at det jødiske samfund i Danmark dermed ville spille en mindre fremtrædende rolle i det offentlige liv.

Porvoo-Erklæringen

Porvoo-dokumentet optog som enkeltsag den største plads i den kirkelige debat i 1995. Men diskussionen drejede sig ikke bare om enkeltheder i dokumentet eller dets generelle tendens. Faktisk blev erklæringen anledningen til at en række vigtige spørgsmål blev taget op i den danske kirke, således at Porvoo bidrog til at afklare en række divergerende synspunkter. I denne oversigt vil vi derfor gå ud fra Porvoo-debatten, men også inddrage andre problemer, som indirekte måtte gøres gældende, når et nyt vigtigt dokument skulle gælde i Danmark med en udtalt målsætning om større samarbejde mellem kirker, de anglikanske, som

vi aldrig har haft de samme nære forhold til som til vores tyske og nordiske lutherske søsterkirker. På den måde blev ikke bare et hovedspørgsmål som bispeembedets indhold fremdraget, men også relationen til kirkerne i u-landene, ligesom spørgsmålet om kvindernes stilling i kirken endnu engang kom op at vende.

Det var tydeligt, at debatten mere og mere prægedes af modstandere og skeptikere, medens de uforbeholdne tilhængere udgjorde en relativt beskedent skare, hovedsagelig rekrutteret fra økumeniske kredse herunder missionsselskabers og kristelige ungdomsorganisationers bestyrelser. Foruden de positive og negative gjorde en slags kompromisfolk sig gældende.

Debatten havde en til tider skarpkantet karakter. Det Danske Missionsselskabs (DMS) formand provst V. Tranholm Mikkelsen skildrede således i sin formandsberetning på DMSs repræsentantskabsmøde flere af angrebene på erklæringen som »så hysteriske og skingre, at de vel kan hindre erklæringens antagelse i vores kirke.« Og VT-M mente, at der forelå en »antiøkumenisk overforsigtighed«, som indebar en fare for folkekirken, og som var en ulempe i de mellemkirkelige relationer. Dansk Missionsblad 1995/2, s. 14-18 (citater, s. 17 og 18). Samme nummer af nævnte tidsskrift indeholdt et referat af DMSs repræsentantskabsmøde ved pastor Anne Slinger. Heraf fremgik det, at der i forsamlingen var modvilje mod at udtale sig om et dokument, som man ikke kendte i detaljer, men mødedeltagerne enedes om en opfordring til bestyrelsen om at henvende sig til biskopperne og Folketingets kirkepolitiske udvalg med en anbefaling. Og således blev det. – Denne tendens hos repræsentantskabet syntes karakterisk i det kirkelige landskab derved, at folk havde svært ved at forstå, hvad man skulle forholde sig til eller også fandt hele spørgsmålet irrelevant i dansk sammenhæng.

Lad os se nærmere på tilhængerne og deres argumenter. Sp. Jens Chr. Nielsen skrev i Santalposten 1995/1, s. 2: »Porvoo-erklæringens hensigter er i en lang række tilfælde forlængst gjort missionserfaring.«

Dansk Diakoniråd repræsenterende forskellige kirkeligt-diakonale arbejdsgrene opfordrede vores biskopper til at sige JA til Porvoo, bl. a. med henvisning til dokumentets betoning af det diakonale embede. KD 10.04.95.

KFUM og KFUK opfordrede biskopperne til at gå ind for erklæringen, men understregede, at folkekirken ikke kunne acceptere et spørgsmålstegn ved kvinders gejstlige embede. KD 19.04.95. FDF støttede Porvoo KD 05.05.95.

Det samme gjorde KFUM-spejderne. KD 08.05.95.

Men hvor i høj grad havde bestyrelserne »fodfolket« med sig? De højkirkelige, som tilsyneladende ikke har mange glæder af kirkelivet i Danmark, jublede. Pastor Olav Fog: Porvoo-erklæringen. *Reformatio*, 1995, s. 22-27. Dokumentet var ligefrem en himlens gave til dem, som i lange tider havde stridt for en rigtig kirke-og embedsteologi, men som ustandselig blot havde »stødt hovedet imod den magtskyg beton-grundtvigianisme med dens mafia,« der var både uluthersk og poppet i synet på kirke og embede, hvor Porvoo ydede et værdifuldt modstykke. (s. 24).

Universitetslektor, dr. teol. Anna Marie Aagaards afhandling i Prf. Bl. 1995/4, s. 73-7; Porvoo, må anses for at være et af de mest seriøse indlæg for Porvoo. AMÅ understreger Porvoos karakter af et teologisk erklæring til forskel fra en kirkeretlig kontrakt. Dokumentet indrømmer de implicerede kirkers faktiske fællesskab med konsensus i tro, sakramenter og embeder, men indrømmer hver af kirkerne deres egen kirkeretlige særart. Man kan argumentere seriøst med, om der eksisterer trosoverensstemmelse kirkerne imellem. Men hvis man er enig i, at man er fælles i tros-og kirkeopfattelse, men på grund af eksisterende national kirkeret ikke vil tage konsekvensen af enigheden, underordner man ekklesiologien under kirkeretten.

AMÅ henleder opmærksomheden på den Niagara-rapport fra 1987, som Porvoo er stærkt afhængig af. Hun bruger udtrykket om »saglig prioritet« til at understrege ekklesiologien i begge erklæringer, nemlig at kirken ikke er lig Guds rige, men tjener gudsriget. »Denne saglige prioritet er trosbekendelsens prioritet.« Kirken er en forsmag af himlen på jord. Det vil sige, at kirken forbindes med en eskatologi, der gør alle gudsrigetegnene til noget foreløbigt herunder det tegn, som kirken selv er. Endvidere understreger AMÅ, at de to nævnte erklæringer i højere grad end *Confessio Augustana* (CA) reelt fremhæver det almindelige præstedømme. Kirkens apostolicitet i de nye dokumenter går på alle troende og den universelle kirke. Denne alle omfattende kirke er det, som fortsætter den apostolske tradition. Og heri ser AMÅ et centralt reformatorisk anliggende. For at undgå misforståelser bruger Porvoo i modsætning til Niagara ordet *tegn* og ikke *symbol*. Tegn forstås kun i forbindelse med betydningsindholdet.

Ordinationen er et tegn. Bispeembedet er et koordinerende embede, som er nødvendigt på grund af »nådegavernes mangfoldighed«. Kirken er universel, men tilsynsmyndigheden sørger for, at lokalkirken fastholdes på dette faktum. Hvilket betyder, at bispeembedet sagligt prioriteres under kirkens apostolske sendelse som tjenende og med successionen som tegn. Og man undgår kirkelig sektarisme og biskoppelig magtskyg

ved understregningen af, at tilsynseembedet udøves inden for det kirkelige fællesskab.

Det er fejlagtigt at mene bispevielsen har en sakramental karakter i Porvoo.

Angående det kollegiale så er ingen biskop selvstyrende, men må koordinere sin gerning med kollegerne. Men her er tale om et kirkeretsligt spørgsmål, som vil styrke lægfolket, hvis lægfolkets medvirken inkorporeres i vores kirkeret.

I et responsum til biskopperne anbefalede professor Theodor Jørgensen en underskrivelse af dokumentet. Han advarede imod at læse fællesudtalelsen og fælleserklæringen defensivt, destruktivt, konfessionalistisk. Selv ville han anvende en offensiv, konstruktiv og konfessionel metode. Dette greb medførte, at TJ havde visse betænkeligheder, men ikke større end at han fandt initiativet positivt, idet Porvoo var helt i overensstemmelse med CA VII om den rene forkyndelse og sakramenternes rette forvaltning som kirkens sande kendetegn. Ligeledes mente han, at det var en legitim tolkning af dokumentet, når man opfattede dets beskrivelse af det apostolske embede primært ud fra dets tjnende funktion. Derimod satte TJ nogle spørgsmålstejn ved fællesudtalelsens formuleringer, medens han var helt uforbeholden over for fælleserklæringen. I sin kritik henledte han bl. a. opmærksomheden på en uklarhed, når dokumentet tog fat på embedets strukturering, hvor det ikke synes at fremgå, om biskoppens embede, tilsynseembedet, er den vigtigste repræsentant for det apostolske embede, eller om bisp og præst i den henseende er på lige fod. TJ anbefalede biskopperne at udsende en positiv og samtidig klarende erklæring om folkekirkenes stilling. – TJ: Responsum om fællesudtalelsen fra Porvoo til brug for biskoppernes overvejelse vedrørende muligheden for dansk tilslutning til Porvoo-erklæringen. Fønix, 1995/2, s. 5-35.

Medens TJ altså med enkelte forbehold var særdeles positiv over for en tiltrædelse af Porvoo, var hans kollega Steffen Kjeldgaard-Pedersen totalt afvisende. Ifølge ham var dokumentet ringe oversat, grænsende til uhæderlighed i formuleringerne og ganske ude af af trit med den evangelisk-lutherske tro. Porvoos forfattere havde ikke begrebet, at der måtte herske strid, når anliggendet var den rette forkyndelse af evangeliet, og at kirken kun er til, hvor ordet lyder sandt, hvor og når Gud det vil. Istedet tilstræbte forhandlerne en menneskeskabt enhed, der skulle gøre kirken synlig. I den forbindelse gjorde man et stort nummer ud af det ordnede embede særligt bispembedet. Dette syn på embedet adskilte klerus fra de ikke-ordinerede med en faktisk ophævelse af det almindelige præstedømme til følge. Ovenikøbet gjordes successionen i embedet

til noget centralt i kirkens liv. Porvoos fædre ville gøre Guds kirke til en magtfuld institution i folkenes liv. Porvoo var med sit embeds-og kirkesyn fjernt fra en luthersk opfattelse af retfærdiggørelse og helliggørelse. Dokumentet burde afvises p. gr. a. dets evangelieforfalskende forkyndelse. – SKP: Til de danske biskopper! Fønix, 1995, 2, s. 36-114.

Universitetslektor Niels Henrik Gregersen fandt at Porvoo var i overensstemmelse med luthersk, dansk, grundtvigsk og nutidig holdning i folkekirken med hensyn til teologi og ledelsesform, og at vores frihed som kirke ikke var anfægtet. Det positive ved Porvoo så han deri, at biskopperne nu kunne være med til at skabe fællesskab kirkesamfundene imellem både hertilands og med andre nationers kirker. Her var en praktisk nødvendighed ved deres koordinerende opgave, som ikke udsprang af en guddommelig nødvendighed, og som heller ikke indebar en kirkefusion. NHG: Fra Luther over Grundtvig til Porvoo – om Folkekirkens embedsteologi. Prf. Bl. 1995/10, s. 209-223.

Angebene på Porvoo blev ikke mindst sat ind mod forestillingen og nødvendigheden af apostolsk succession i bispeembedet. Men hvor kontant skulle man tage dette begreb, herskede der ikke enighed om. For nogle var det nærmest et kardinalpunkt. For andre af mindre betydning, idet den anglikanske kirke angiveligt havde undergået forvandling i årenes løb. Se således Hans Hauge i Dsk. Kt. 1995/2, s. 19, der opfordrer til at tage afslappet på den anglikanske kirkes holdning. »Al den tale om apostolsk succession skal man ikke tage bogstaveligt; det gør de heller ikke selv. Det er ren æstetik, af samme art som Grundtvigs tale om trosbekendelsen.«

På samme linje som Hauge var A. M. Allchin, Bangor Wales i Prf. Bl. 1995/3. A Reply til Niels Thomsen. s. 61-62. We continue to believe that the episcopate has a vital role in the life of the Church as a sign of Church's unity across the barriers of space as well as the barriers of time, but we no longer want to hold to a mechanical and exclusivist theory of how the episcopal ministry is transmitted. For about a century (1850-1950), that viewpoint dominated a good deal of Anglican thinking and practice in this area.

I Stiftsbrev 95/2 skrev Erik Norman Svendsen, at når biskopperne havde sendt Porvoo ud til høring var det for at inddrage ikke mindst folkekirkens læge medlemmer, for i vores kirkeafdeling har det almindelige præstedømme en meget væsentlig betydning, hvad der ganske stemmer overens med Porvoo-erklæringen, som klart baserer sin forståelse af det kirkelige embede, inclusive bispeembedet, på tanken om det almindelige præstedømme.

Men det tydede nu ikke på, at kirkens lægfolk var overvældende in-

teresserede i debatten, der havde et noget indforstået præg mellem stridende teologer. Det var man opmærksom på i Menighedsrådsforeningen, der bragte forskellige læseværdige indlæg i foreningens blad både pro et contra. Universitetslektor Karsten Fledelius skrev en artikel »Porvoo – ja eller nej?, 1995/1, s. 6-8, hvor han nærmest sagde både – og. »Høringsproceduren lader(...)bisperne fremtræde som de officielle tydere og formidlere af den folkelige debat om Porvoo-erklæringen.« Hvordan så undgå for stor bispemagt og sikre folkeligheden. Jo, hvis der arrangeres informationsmøder af distriktsforeninger og mellemkirkelige stiftsudvalg. Og hvis biskopperne kun optræder som arbejdende udvalg, der formidler kontakten mellem Folketinget og debatten blandt folkekirkens medlemmer.

Tilslutning kan fremme udviklingen af en bispekirke i Danmark imod dansk tradition. Positivt vil vores tilslutning medføre en større mellemkirkelighed mellem de underskrivende kirker og betyde en udstrakt hånd til andre reformatoriske kirker. En afvisning er ret uoverskuelig. Folkekirken vil i bedste fald blive isoleret, men man risikerer også, at årtiers mellemkirkeligt arbejde vil være spildt. Derfor foreslår KF en »følgeerklæring«, som skal afstikke grænserne for vores godkendelse. 1) Vores bispedømme har en folkelig karakter bygget på menighedsrådsmedlemmernes valg. 2) For at understrege biskoppens præstestatus og embedets folkelige karakter, bør en menighedsrepræsentant fra bispens stift deltage i håndspålæggelsen. 3) Det primære ved håndspålæggelsen består i et vidnesbyrd om, at den ordinerede anses for at været ret biskop, uden at vi tror på en pipeline succession via en magisk håndspålæggelse >hvilke teologer har nogensinde haft den forestilling?< 4) Kollegialiteten bisperne imellem har kun en konsultativ karakter.

KFs forslag var ikke det eneste af slagsen, (i det hele taget var debatten præget af en vis stereotypi), omend et af de mest gennemtænkte. Men ikke alle kunne se den gode ide i at forlange særbetingelser for Folkekirken. Således universitetslektor Inge Lise Pedersen i Dsk. Kt. 95/2, s. 27. »Nu har jeg svært ved at, hvordan man kan godkende Porvoo og så forlange garantier på alle de punkter, hvor den ikke passer en.«

Hovedindtrykket af menighedsrådsmedlemmernes indstilling til Porvoo var præget af skepsis og frustration over manglende orientering. Typisk for holdningen var et indlæg i KD 210195 af bm. i Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer (Lf. Mr) Bo Nygaard Larsen, som opfordrede biskopperne til at udsætte høringen om Porvoo, da den var uforståelig for de fleste lægfolk og bedre information derfor måtte til.

(Samme holdning indtog iøvrigt Landsforeningen på et bestyrelsesmøde i december 94.)

Bestyrelsen for Lf. Mr. udsendte 010295 et brev til formændene for menighedsrådene og distriktsforeningerne vedrørende Porvoo: Man har drøftet Porvoo, og ønsker at informere om de betænkeligheder og overvejelser som dokumentet har givet anledning til (faktisk anførte man kun betænkelighederne): 1. Bispeembedet tillægges en betydning, der er fremmed for dets status i folkekirken. 2. Det ser man også i den forskellige måde, hvorpå biskopper vælges i andre kirkesamfund. 3. Ved et forpligtende fællesskab mellem underskriverne kan der skabes distance til andre kirker i Øst-Europa og i den tredje verden. 4. Det er uklart, hvem der kan underskrive erklæringen.

I et læserbrev går foreningens formand Flemming Kramp ind for Porvoo og opstiller som et løsningsforsøg, at biskopperne kan formulere en skrivelse til de implicerede kirkesamfund om, at vi principielt er enige og vil indgå i et fortsat samarbejde uden at folkekirken underskriver erklæringen. »Det vil være en typisk dansk løsning på et typisk dansk problem«. Mr. Bl. 1995/4, s. 32.

I samme nr. af bladet, s. 10-11, retter forhenværende landsdommer Thorkil Pape et bidende angreb på Porvoo for dets selvhøjtidelighed og manglende aktualitet i en verden med stor nød. TP undrer sig over, at biskopperne overhovedet havde udsendt erklæringen til offentligheden »som et signal om, hvordan kirken udtrykker sig i nutidens Danmark«.

Den 1. juni udløb høringsssvarene til biskopperne. KD opgav en neutral og formidlende kurs. »Alle kirker på nær Den danske Folkekirke, synes klart at godkende erklæringen«, og der opregnedes 6 kirkesamfund, der forventelig ville tilslutte sig Porvoo, og fem kirker der allerede havde godkendt dokumentet. Og ledererens overskrift hed utvetydigt »Ja til Porvoo«. Skribenten fandt splittelsen »utålelig« med de mange kirkesamfund, da kirken jo skulle forkynde én Herre. Men i Danmark havde man været mere optaget af, hvad der skilte, end hvad der forenede. Man skulle efter modstandernes opfattelse nærmest tro, at kristendommen var en dansk opfindelse. Og at det gjaldt om først at være lutheraner og så kristen. Mærkeligt nok var især »såkaldte grundtvigianere« modstandere, uagtet Grundtvig selv var en forkæmper for kirkens enhed.

KD 09.06.95 oplyste, at en foreløbig rundspørge i stifterne syntes at tyde på, at menighedsrådene var skeptiske med hensyn til Porvoo. Biskop Henrik Christiansen mente, at biskopperne burde holde sig til deres eget skøn, og ikke lade deres holdning bestemmes af høringsresultatet.

Den udbredte uvilje imod Porvoo hos menighedsrådene vakte uro i økumeniske kredse, og man gik igang med at finde syndebukke for den manglende interesse. Polemikken var karakteristisk derved, at man gav biskopper og sognepræster skyld for dels at have givet mangelfuld information, dels for at misinformere menighederne. Heller ikke Dansk Missionsråd gik ram forbi. Santalmissionens formand, sp. Thorkild Schousboe Laursen fandt, at DMR havde svigtet ved ikke at udsende en støtteerklæring for Porvoo. Og han mente, at missionsselskaberne var de mest kvalificerede til at bedømme dette økumeniske dokument. Generalsekretær i DMS Anders Mielke syntes, at bisperne skulle have støttet sig til Det mellemkirkelige Råd i denne sag. Pastor Johs. Langhoff: fremover må det være nærliggende, at der kommer et snævert samarbejde mellem biskopperne og Det mellemkirkelige Råd, når der skal drøftes og tages stilling et fælleskab med andre kirkesamfund. Biskopperne er i deres gode ret til at forholde sig til Porvoo, og bliver resultatet af deres høring negativ, må de finde andre udveje for at bevare folkekirkens fællesskab med de kirker, som har deltaget i drøftelserne. Folkekirken er ikke handlingslammet, fordi vi ikke har et kirkemøde eller en synode. KD 100695.

Vi vil også se på den kirke og retspolitiske debat. Her var Birthe Rønn Hornbech MF som før fremme. BRH: Porvooskriftet er på gaden. Mr. Bl. 1995/1, s. 9. »Måske betyder anglikanernes forbehold til syvende og sidst, at den anglikanske kirke fortsætter som altid, medens de lutherske kirker forpligter sig til at fornægte arv og gæld(. . .) Jeg synes ikke den sag bør føre til lovgivning. Det vil splitte Folkekirken og blokere for økumenisk arbejde fra menighed til menighed.« Det sidste synspunkt er spændende, nemlig Porvoo som anti-økumenisk.

Jørgen Stenbæk: Porvoo-dokumenterne, biskopperne og retten. Nogle retsteologiske, kirkeretlige og folkelige overvejelser og et forslag. Prf. Bl. 1995/12, s. 253-264: Porvoo er et teologisk dokument med mange retlige og folkelige mangler. Folkeligt er det betænkeligt hvis vi siger »ja«, fordi man vil afgrænse os i forhold til andre kirker, hvor de implicerede underskrivere kun er minoritetskirker. Og hvad med forholdet til andre anerkendte, ikke-lutherske trossamfund i Danmark. Har de ikke krav på lige så stor en åbenhed fra vores side som anglikanerne?

Med hensyn til den retlige status stillede JS spørgsmål ved, hvor repræsentativ Henrik Christiansen havde været som deltager i den danske delegation med hans syn på bispeembedet, ligesom JS savnede et kirkepolitisk udvalgt delegationsmedlem. »Porvoo-dokumenterne (...) (er) i høj grad (...) kirkeretspolitisk præget.« Men dokumenterne er så uforpligtende og lidt konkrete, at det kan være svært at forholde sig til dem.

Blandt forpligtelserne gjorde JS opmærksom på, at den nævnte ressourceldeling kræver en ny slags bevillingshjemmel efter dansk ret. Men også dette punkt tillod Porvoo mange fortolkninger. Videre var Stenbæk uenig med km i, at medlemsloven må ændres ved en tilslutning. Tværtimod kunne man tilslutte sig Porvoo uden at skabe en konflikt mellem biskopper og folketing, såfremt parterne var uenige om tilslutning, nemlig ved at biskopperne gik ind for Porvoo-dokumentet »på basis af gældende dansk ret, men uden at anbefale øjeblikkelige lovændringer«, hvilket skulle være muligt på grund af Porvoos uklarheder og gældende danske bestemmelser.

Som det fremgår af ovenstående var de uforbeholdne tilhængere af Porvoo at finde næsten udelukkende blandt de økumeniske kræfter i Danmark, og det er vanskeligt at sige, hvor omfangsrigt det økumeniske engagement er i Danmark udenfor visse kirkelige og organisatoriske kredse. Hertil kommer de høj Kirkeliges liden flok. Studerer vi indstillingen hos de mere etablerede kirkelige fraktioner er billedet lidt mere broget fra en vis beskeden velvilje parret med skepsis til total afvisning.

Som hidtil i økumenisk debat var Kirkeligt Samfund skydeklar. Og kanonerne blev sandelig fyret af. Dsk. Kt. 95/3, s. 36-37 bragte Kirkeligt Samfunds udtalelse om Porvoo-erklæringen: en underskrivelse af Porvoo vil betyde en indskrænkning af den evangelisk-lutherske traditions åbenhed, der siger, at Guds nåde skaber et fællesskab omfattende alle mennesker. Porvoo har et nyt syn på bispeembedet, som vi forpligtes på; derved svigtes vores egen tradition. Porvoo betyder en diskrimination af kvindelige præster og af præster, ordineret af kvindelige biskopper. Det vil skabe skel i vores præstestand. »Når vægten lægges på den synlige kirke (...) kommer kirken til at sætte skel mellem dem indenfor og dem udenfor. Det strider mod den åbenhed, som følger af evangeliets forkyndelse«. Porvoo er uklar og indeholder muligheder for mange konflikter. Vi skal respektere andres egenart, men være tro mod vores egen tradition; så eksisterer der åbenhed.

Og med hensyn til spørgsmålet om kvindelige præster udtrykte provst Benedicte Hvidt Brengaard sikkert manges mening, når hun skrev: »Porvoos fremmedhed og ufolkelighed afsløres også i et antikvet syn på kvindelige præster.« – Roskilde Stiftsblad 1995/1, s. 7.

Kirkens højrefløj af den gamle vækkelses-og lægmandstype var mere end lunken med hensyn til Porvoos vægtlæggen på bispeembedet som tegn, således dr. theol. Asger Chr. Højlund, Menighedsfakultetet, i IMT 1995/6, s. 11: »den koncentration om og vægtlægning på bispeembedet, som Porvoo-erklæringen vitterligt er et udtryk for, ligner bare

lidt for meget den katolske kirkes falske betoning af bispeembedet som noget, der står over eller i hvert fald ved siden af Guds Ord.«

I samme no. af IMT, s. 15 læser man, at IMs hovedbestyrelse har sendt et brev til biskopperne: man er tilfreds med, at den læremæssige enhed står som en absolut forudsætning for fællesskabet, for bibelsynet og »en ialt væsentlig værdifuld udfoldelse af det bibelske budskab«. Men man advarer mod erklæringens ukritiske opfordringer til at støtte økumeniske tiltag, som Kirkernes Verdensråd står for. Og man er betænkelig ved Porvoos vægtlæggen på bispeembedet. Biskoppens embede må vurderes ud fra »hans«(sic) troskab mod Guds ord.«

Rektor Niels Ove Vigilius advarede i DBI-Posten 1995 s. 2-3, imod Porvoo, der »fører via Canterbury til Rom.« NOV's argumentation kan nok betragtes som et forsvar for det kirkesyn, som Luthersk Missionsforening har udviklet ikke mindst omkring nadverdebatten. F. eks. spørger NOV: Er alene den nadverfejring, der forestås af en ordineret præst under biskoppeligt tilsyn, en ret og gyldig nadverfejring i overensstemmelse med Jesu Kristi indstiftelse? Og om blot den forkyndelse, der står under det biskoppelige tilsyn er har fuld gyldighed?

Adjunkt ved Dansk Bibel Institut Carsten Elmelund Petersens artikel i Prf. Bl. 1995/9, s. 190-194, Porvoo-dokumentet – fremskridt eller tilbageslag?, understreger især dokumentets svaghed i forhold til bibel og bekendelse. Hvis man fra luthersk hold tilslutter sig, er det et udtryk for en »teologitræthed, hvor man ikke magter at fastholde debatten omkring evangeliets indhold.« Kirkens enhed bygger på Guds ord og er ikke bestemt af en særlig struktur.

Den langvarige diskussion fik sin formelle afslutning ved at biskopperne 29.08.95 besluttede ikke at underskrive Porvoo. Den afholdte høring havde ikke givet en tilstrækkelig bred tilslutning til sagen. Samtidig understregede biskopperne, at der ikke var diskrepans i trosgrundlaget mellem de lutherske kirker og den anglikanske kirke, ligesom man tilslutter sig konsekvenserne af Porvoo uden at give køb i synet på bispeembedet. Se hertil Biskoppernes udtalelse gengivet i Stiftsbrev udgivet af Københavns Stift september 1995. Erklæringen kan vist siges at være udtryk for en demokratisk holdning og »en ensidig økumenisme«, professor Peter Widmanns udtryk i Fønix, 1995/2, s. 125. I sin årsberetning 1995 understregede Erik Norman Svendsen klart det demokratiske element i afvisningen: »Det kan nu engang ikke nytte at splitte hele den danske folkekirke for at nå til en mere synlig enhed med andre kirkesamfund, ligesom det næppe vil være muligt at få folketinget til at vedtage den nødvendige følgelovgivning på det givne grundlag.« Årbog for Københavns Stift 1995, s. 102-115, citat, s. 106.

Efterpå var der naturligvis en vist bitterhed blandt tilhængerne af Porvoo. Men både modstandere og tilhængere syntes at ville lære af forløbet. Erik Norman Svendsen kom til det resultat, at tiden var løbet bort fra de store, økumeniske dokumenter med overvejelse af betydelige teologiske forskelle. I stedet burde man rette opmærksomheden mod praktiske, økumeniske emner som f. eks. at acceptere hinandens medlemmer fuldt ud i kirkerne. KD 12.10.95.

Kirkeligt Samfunds formand, provst Finn Riber Jensen mente, at tiden var inde til en diskussion om folkekirkens struktur. Lægfolket måtte ikke længere nedkules af den kirkelige top, nu da det store flertal ved Porvoo-høringen havde vist sin selvmyndighed. Selvfølgelig skulle der samarbejdes med andre kirker, men ikke på institutions- og resolutionsplan. Og i store sager som Porvoo burde den enkelte biskop i sit stift folkeligt og teologisk drøfte tingene igennem med menighedsråd og præster. Nye beslutningsorganer, kirkeråd osv var ikke nødvendige. Formandsberetning ved Kirkeligt Samfunds (KS) årsmøde 1995, Dsk. Kt. 1995/21, s. 309f (s. 308-312). Og KSs nye formand, sp. Jens Ole Henriksen bemærkede, at folkekirken var velforberedt, når vigtige, kirkelige spørgsmål stod på dagsordenen, og at folkekirken havde en struktur, der gav gode rammer for samtale, akkurat som Porvoo-diskussionen havde vist. KD 02.12.95.

Nye samtaler kirkerne imellem efter Porvoo-diskussionen er tilsyneladende i fuld gang. Det lutherske Verdensforbund og den katolske kirke har udarbejdet et stykke papir, der foreslår århundredegamle fordommelser lutheranere og katolikker imellem ophæves, det drejer sig især om retfærdiggørelsesspørgsmålet. Ifølge pastor, lic. theol. Peter Lodberg drøfter Det mellemkirkelige Råd og biskopperne, hvorledes der skal svares på den fremlagte tekst. Mr. Bl. 1995/12, s. 34.

Kirkeministeriet. Asylsager. Menighedsrådene

Efter at større initiativer var blev afviklet i Torben Rechendorffs og A.O. Andersens ministertid, blev der ret stille på det lovgivningsmæssige felt. Birte Weiss havde fra begyndelsen markeret, at man ikke skulle vente de store tiltag. Men selvfølgelig var der løbende sager, der påkaldte km. s opmærksomhed. Det gjaldt de såkaldte asylsager, der også vakte debat i kirkelige kredse.

Ber. Tid. 28.01.95 kunne oplyse, at kirkelige kredse overvejede at skjule flytninge fra Sri Lanka.

Til Ber. Tid. 29.01.95 udtalte km BW: »Der er intet nyt eller unormalt i situationen omkring de afviste tamilske asylansøgere.«

DR TVs studie 2001 havde en times udsendelse om problemet. Søren Krarup udtalte, at de gejstlige har ikke en finere samvittighed end andre mennesker. Km. BW bemærkede, at man risikerede sentimentalitet, hvis den enkelte præst skulle vurdere de enkelte asylsager og det skulle være normen for praksis i disse sager.

KDs leder 08.02.95: »der kan være grund til at trodse myndighederne og selv gribe ind. Spørgsmålet er bare hvornår?« Har præsterne, der skjuler udviste flygtninge, sikrere informationer om situationen i hjemlandet end myndighederne her? Kan kirken ikke fremstå som aktionsplads for forskellige mærkesager, som ikke har kunnet udføres i vores hævdvundne demokratiske proces. Et er jo, hvad kirken bør gøre under et menneskefjendsk styre. En anden situation foreligger i Danmark.

Missionssekretær Ellen Christensen DMS i Udsyn/2, s. 13, i artiklen »Derfor bryder vi loven«: Moral er forsvundet i Danmark, når det gælder flygtninge og asylansøgere. Det gælder de enkelte mennesker, politikerne og embedsmændene i Danmark. Situationen minder mere og mere om årene før 1940, da tyske, jødiske flygtninge blev afvist indrejse i Danmark. Når EC og andre kristne bryder loven og skjuler flygtninge, er det i håb om en moralsk og juridisk opvågnen hos de ansvarlige, som i virkeligheden bryder internationale aftaler i spørgsmålet, og altså selv er lovbrydere.

Søren Krarup i Tidehverv 1995 nr. s. 25-28, artiklen En slange ved vor barm, var et angreb på DMS, men især på Ellen Christensen (navnlig kendt fra asylsagen med de 70 palæstinensere i Blågårds kirke, København). EC har i et interview i Information bekendt sig til feministteologi og befrielsesteologi. Og i det hele givet klart udtryk for en politisk holdning som relevant for DMSs arbejde. Det gør hun ikke som privatperson, siger SK, involveret er DMS, der i stedet for at forkynde evangeliet præker en social aktivisme og giver den et guddommeligt stempel. Altså snylter DMS på alle de mange mennesker, som støtter selskabet, der istedet for at drive mission står for en »i bund og grund anti-kristen mission.«

At Krarup ikke havde ganske uret i sin bedømmelse af DMS som politisk orienteret kom frem i V. Tranholm-Mikkelsens formandsberetning ved repræsentantskabsmødet 130195: »Er vi f. eks. for politiske og økumeniske? Vi kan ikke holde os fri af de kontroversielle sager med delte meninger i folkekirken og vort bagland. (...) Vi er partnere med kirker og folk, som er ofre for den herskende verdensorden (...) Vi ser miljødelæggelse true selve den fælles jord. Kan vi så tie? (...) vi skal som surdej i vort samfund modvirke national og kulturelle selvtilstræk-

kelighed og egoisme i alle former.« Dansk Missionsblad, 1995/2, s. 14-18 (citater s. 17).

IMs venner udgør en stigende del af medlemmerne i DMS-kredsene. 70% føler sig angiveligt tilknyttet IM. Pastor Anne Slinger bemærker, at denne udvikling er sket samtidig med, at DMS er gået mere ind på politiske emner, hvad IM ikke har betragtet som sit anliggende. DMS føler ikke at have noget varmt forhold til IMs hovedbestyrelse, men nok til IMs venner. KD 09.06.95.

Folkekirkens Nødhjælp undgik ikke kritik for at være mere en humanitær, professionel organisation end et stykke folkeligt, kristeligt arbejde. Udsyn/1, 1995, s. 16-17. Hjælp uden ansigt, var således et debatindlæg af cand. phil. Anders Laugesen, der polemiserede mod upersonlig, professionel hjælp til u-landene i stedet for at skabe personlig, kristen kontakt og fællesskab. Interessant for dansk kirkeliv er hans angreb på Folkekirkens Nødhjælp. »Der er ganske vist mange donorer, men noget egentligt folkeligt og kirkeligt netværk har man ikke.« Nødhjælpen er for præget af betalte bistandseksperter, der ikke nødvendigvis har en egentlig kirkelig konneks. AL ser heri en mulig årsag til, at Nødhjælpen ikke har sat den bistandsform særlig højt, hvor det kristne fællesskabssyn er en vigtig størrelse. Folkekirkens Nødhjælps struktur er udemokratisk, hvad der er med til at gøre organisationen til en utroværdig samarbejdspartner.

S. 18 svarer gen. sekr. Chr. Balslev-Olesen, at Folkekirkens Nødhjælp ikke skal have knyttet en kristen dimension til sig. Der er en naturlig arbejdsdeling mellem Nødhjælpen og missionsselskaberne. Op hæver man det skel, vil man f.eks. ikke kunne hjælpe i muslimske lande. Det samme gælder i katastrofeområder. »Her er det alene nødens karakter, der tæller.« (...) »mission og diakoni hver for sig hører med som dele af kirkens kendetegn.« Iflg. C. B-O har Nødhjælpen et stort folkeligt og kirkeligt netværk. Og til hjælp for nødstedte bruger man professionelle mennesker.

I foråret vedtog Folkekirkens Nødhjælps Styrelse et dokument, der fokuserede på de hovedområder, der fremover skulle være bestemmen- de for arbejdet. Som et punkt nævntes den holdningsdannende indsats i Danmark. Man måtte indse, at der er grænser for vækst, men så drejer det sig også om Vestens livsstil. »Det handler om solidariske, politiske initiativer herfra. Det vil Folkekirkens Nødhjælp arbejde for«, skrev planlægningschef Kirsten Lund Larsen: Frem mod næste årtusind. Nød, 1995/7, s. 2-3.

Danske kirkedage afholdtes 29. juni-2. juli. De ca. 1800 deltagere samlede sig om fire temaer: nord-syd, øst-vest, religionernes møde med

særligt henblik på mellemøsten, livsorientering og spiritualitet/menighedsliv. Tilmeldingsavisen til kirkedagene var oplysende. Det økumeniske aspekt understreges klart. Og et tema om retfærdighed og forsoning« havde ikke traditionelt kristelig farve, men f. eks drejede det sig om »Global økonomi – retfærdighed for flertallet?« og »Konflikt og forsoning på Balkan.« På kirkedagene oprettede man et »kirketing«, der fordømte de planlagte, franske prøvesprængninger ved Muroraa; ligeledes vedtog man en kirkepolitisk udtalelse, der udtrykte den nære forbindelse til de lutherske kirker, og at man forholdt sig analogt til den anglikanske kirke. KD 03.07.95. At de kirkedagene stadigvæk stort set er en specialitet for økumenisk indforståede, fremgik af en artikel af sp. Jakob Rønnow: Bredde uden bredden. Prf. Bl. 1995/29, s. 642-644.

I 1995 fyldte Lf. Mr. 75 år. I den forgangne tid har foreningen helt klart fået større og større betydning. Vel ikke mindst kirkepolitisk. Men ikke alle føler, at foreningen profilerer sig tilstrækkeligt. Hans Raun Iversen skrev 010395 en kronik i KD, hvori han opfordrede foreningen til at optræde mere samlet over for myndighederne især over for km. »Skal der kunne træffes afgørelser i komplicerede kirkelige sager, må repræsentanter for hele kirken nødvendigvis komme sammen for at gennemarbejde og drøfte sagerne, før man træffer sin afgørelse. Sådan fungerer som bekendt ethvert repræsentativt demokrati.« HRI har utvivlsomt her en synodalordning i tankerne, – og så megen vægt lægger HRI på menighedsrådenes virke, at han kan påstå, »at menighedsrådet (...) er en forudsætning for, at kirken kan være kirke.« Mr. Bl. 6/1995, s. 15. – Helt anderledes så sp. Ole Skjerbæk Madsen på tingen: »Menighedsrådsinstitutionen er folkekirkeordningens svageste led«, skrev han udfra en opfattelse af menighedsrådsmedlemmernes ofte mangelfulde kirkelige og kristelige engagement. KD 24.11.95.

Fra anden side udtryktes der liden tillid til menighedsrådenes evne til overhovedet at styre de kirkelige anliggender. »Alt for ofte har medlemmerne ikke begreb om økonomi. Det er ofte folk, der er dumpet til kommunalbestyrelser og andre offentlige hverv,«- sp. Johs. H. Christensen i EB 24.02.95.

I KD 01.03.95 forudså Flemming Kramp, at menighedsrådsforeningerne ville få øget indflydelse, ligesom han manede til at være på vagt overfor bureaukratiseringstendenser fra lovgivningsmagtens side.

Ifølge KD 310395 var medlemmer af Folketingets kirkeudvalg ikke imponeret af Lf. Mr. s formåen til at gøre indflydelse gældende på Christiansborg. Den burde i højere grad tydeliggøre sine ønsker, sagde Niels J. Langkilde (K). Et anderledes synspunkt blev formuleret i Mr. Bl. 1995/5, s. 44 af Flemming Kramp, der fandt samtalerne med kirkeud-

valget »vigtige og nødvendige«. Møderne havde karakter af uformelle samtaler, hvor parterne lærte hinandens synspunkter bedre at kende.

Birthe Rønn Hornbech var uenig med dem, der mente, at Landsforeningen skulle tale i et samlet kor. Foreningen skal ikke have status af et organ med særlig kirkepolitisk vægt. Det er en styrke, at foreningen udfolder så mange forskellige synspunkter. Vægten skal lægges på det sognekirkelige i menighedsrådenes arbejde; her er opgaverne naturligvis forskellige fra sted til sted. Lægfolket er og skal vise sig myndigt f.eks. når det gælder synodale bestræbelser fra magtelitens side. Porvoo-diskussionen har vist, at det er svært for denne magtelite at hovmesterere lægfolket. Mr. Bl. 1995/6, s. 6-7.

At menighedsrådene på mange måder er blevet selvmyndige, nogle vil sige selvrådige, er åbenlyst. Flere menighedsråd benytter f. eks. lejligheden til at sætte en annonce i KD, når der søges præst. Annoncerne er påfaldende ens og præget af krav om aktiv deltagelse i alle slags menighed aktiviteter, ligesom man forventer, at den nye præst selv tager nye og spændende initiativer op navnlig med henblik på børn og unge. Når man færdes i præstekredse oplever man en ikke ringe bitterhed over denne kurs. Det er som interessen for klassisk kristendom, ordentlig teologisk viden, solide prædikener, stilfærdig, flittig sjælesorg underprioriteres til fordel for et forventet højt aktivitetsniveau. Sp. Lars Ole Gjesing gav mund til mange, da han meldte ud, at »der er sket et kristent traditionstab i menighedsrådene«. – Mr. Bl. 1995/5, s. 14.

Enhver, der er fortrolig med det daglige liv i menighedsrådene, kender til medlemmernes fornemmelse af for ringe indflydelse og manglende demokrati i kirken. Universitetslektor Jørgen Stenbæk mente, at den gældende kirkeordning selvfølgelig burde sikres imod enhver form for magtmisbrug, men gjorde opmærksom på, at en større kompetence på nogle niveauer, f. eks. med hensyn til stiftsudvalg, ville være ensbetydende med mindre kompetence på andre planer. KD 17.11.95.

Birte Weiss' kirkepolitiske tilbageholdenhed vakte Torben Rechen-dorffs irritation. Lovgivningen var gået i stå; det var en skam, mente han, f.eks. burde demokratiseringsprocessen i kirken fremmes. BW svarede, at en sådan proces ikke krævede lovgivningsinitiativer. Samtidig med TRs kritik blev der fra flere sider gjort opmærksom på, at folketingets kirkeudvalg var næsten usynligt i Christiansborg-politikken. KD 12.09.95.

I forbindelse medspørgsmålet om demokrati i kirken og de forskellige folkevalgtes indflydelse på kirkens liv oplevede man et voksende krav om medbestemmelse. En problematik der ikke bare vakte jubel hos fremtrædende teologer og kirkefolk jvf. det allerede fremførte fra Leif Granes.

Helt slap man heller ikke for den gamle diskussion om præsters deltagelse i politik, se således Fremskridt, 1995/ 1-2, s. 7- Poul Nødgaard, MF, om en angiveligt stærkt politiserende 2. juledagsprædiken 1994 af Margrethe Auken. Ifølge PN kunne hendes »prædiken« >PNs citations-tegn< ligeså godt være holdt på SFs landsmøde eller i folketinget. Lytterne må have ret til ikke at blive påduttet et bestemt politisk syn ved gudstjenester, hvorfor PN har henstillet til DR, at MA så længe hun er MF. ikke bliver prædikant for DR. Om fornødent ville PN også inddrage den ansvarlige minister.

Kirkelig velsignelse af homofile par?

I 1994 blussede debat om vielse/velsignelse af homofile i registreret partnerskab op. Hele sagen havde både praktisk-kirkelige, teologiske og kønspolitiske aspekter i sig. Lars Ole Gjesing udarbejdede under megen opmærksomhed et forslag til ritual. Landsforeningen af Bøsser og Lesbiske henvendte sig til biskop V. Lind om tage hånd om sagen. Højrefløjen, IM og Menighedsfakultetet advarede imod en liberal kurs.

Debatten gik videre det følgende år, men ebbede efterhånden noget ud. I Præsteforeningens Bl. 1995/1 opfordrede en række præster kollegerne til at skrive under på en protest imod, at der indførtes en sådan form for kirkelig handling, også fordi man frygtede, at præster, der vægrede sig, ville blive stillet i en besværlig situation i forhold til ansættende myndigheder.

I Prf. Bl. 1995/2, s. 41-43 uddybede sp. Erik H. Bennetzen, formand for Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse, erklæringen. EHB afviste folk, der følte, at erklæringen var for skarp, og at der ikke som i den burde tales om, at en tilladelse til at vie homofile var ugyldig, men blot henvises til samvittighedens røst om, at et sådant tjenstligt pålæg ville være umuligt at følge. Men hvad enten der var tale om tilladelse eller pålæg, var der ifølge EHB tale om et magtmisbrug fra biskoppernes side. Derved underkendte biskopperne deres egen ordination og ansporede deres præster til at begå vold på deres præstelige ordination. Men ordinationen indebærer, at præster ikke er pligtige at adlyde en biskop, når han udsteder forordninger, der er i modstrid med bibel og bekendelse. Og Guds ord tillader ikke vielse af homofile. For embedets skyld og ikke kun for samvittighedens skyld må det fremhæves, at en tilladelse er ugyldig, fordi den ikke stemmer overens med det krævede ordinationsløfte. Embedets integritet må fastholdes over for dem, der vil gøre spørgsmålet til et tjenestemandsanliggende.

Senere fik også lægfolk lejlighed til at tilslutte sig protesten, og Ud-

fordringen 1995/21, s. 3 oplyste, at 239 præster havde skrevet under. Desuden var 20. 756 lægfolk medunderskrivere. Underskrifterne var sendt til biskop Georg Geil.

Som venteligt mødte højrefløjens kampagne modsigelse rundt om.

I KD 230195 skrev læge, stud. theol. Hanne Steinicke, at der ikke var hold i med bibelen som belæg at fordømme en kærlighedsforbindelse mellem to mennesker som syndigt. »Vist er vi homoseksuelle syndere som alle andre«, men det skyldtes ikke den seksuelle orientering.

Erik H. Bennetzen replicerede til Hanne Steinicke: Menneskers kærlighed er ikke ret, når den har Guds ord imod sig. Kærlighed er ikke en alt overordnet målestok og kan ikke legitimere en samlivsform, blot fordi den bygger på menneskers kærlighed. KD 31.01.95

På deres møde i januar 1995 besluttede biskopperne at nedsætte et udvalg med Kjeld Holm, Geil og Lind som deltagere med den opgave at udarbejde et kommissorium for en arbejdsgruppe, der bl. a. skal klarlægge kirkens forhold til homoseksualitet. 301095 kunne KD meddele, at biskopperne havde udpeget rektor Niels Thomsen til leder af en sådan arbejdsgruppe.

Georg Geil bemærkede i Kirkeligt Centrum 1995/1, s. 5, om biskoppernes ovenævnte forberedende udvalg: »1. Opgaven lyder trods visse presseforlydender ikke på at finde frem til noget ritual, men på en drøftelse af begreber, bag om forenklede debatter.« – »2. (...) Biskoppernes beslutning fra 1989 er stadig gældende: Der accepteres ikke noget ritual eller nogen rituelt lignende handling til velsignelse af homoseksuelle.«

Jesper Langballe i Tidehverv. 1995/4, s. 89: Biskopperne synes in pleno at udvise konfliktskyhed i spørgsmålet og bl. a. det omtalte udvalg giver indtryk af, at man har fejlet sagen langt ind under gulvtæppet.

Fakultetsleder Leif Kristiansen skrev i Menighedsfakultetets Venneblad 1995, nr. 7: »Og hvem vover for alvor at protestere mod biskopper, der ordinerer registrerede partnere til præstetjeneste i kirken?«.

Hvad sagde de kirkelige grupperinger. I en pressemeddelelse 27.01. 95 fra IM hed det, at bibelen siger »nej« til homoseksuelt samliv. Det er et forrædderi både mod kirken, det danske folk og ikke mindst mod de homoseksuelle, hvis biskoppernes arbejdsgruppes frembringer en indstilling om en slags kirkelig velsignelse af homofile partnerskaber og om tilladelse til ordination af præster, der er i et homofilt partnerskab. (Ordret »åbner mulighed for ordination« – men hvad er til hinder herfor på nuværende tidspunkt?). IM er klar over, at biskopperne er under et meget stærkt pres fra folkeopinionen og medierne, men man lover biskopperne fuldhjertet støtte til stå fast på kirkens grund.

Men på IMs årsmøde måtte K. Lindhardt Jensen med beklagelse no-

tere i sin formandsberetning, at biskopperne ikke straks, samlet havde afvist henvendelsen om et ritual for velsignelse af homofile samlevende. IMT 1995/25, s. 5.

Missionsvennen 240295 nr. 4, s. 3: LMs landsstyrelse formulerer sig i en udtalelse vedrørende samme spørgsmål på linje med IM.

Ifølge Udfordringen 1995/5, s. 3, går 59% af danskerne ind for homoseksuelles adgang til enten mulighed for vielse i kirken eller at præsterne kan foretage en velsignelse af partnerskabet. Men biskop Kjeld Holm kommenterede, at en undersøgelse af den art influerede ikke på bispernes arbejde med problematikken.

Sp. Flemming Kofod Svendsen kunne i lighed med amerikanske fundamentalistkredse oplyse, at praktiserende homofile er blevet heteroseksuelle efter at have haft religiøse oplevelser og modtaget terapeutisk sjælesorg. Udfordringen 1995/ 25, s. 22.

Jesper Langballe i Tidehverv 1995/3, s. 56-66, Ægteskabets embede og homoseksualitetens ideologi. I dette essay fremhæver JL ægteskabet som slægtens og folkets fundament. Kravet om vielsesritual for homofile beskriver han som »en anmassende ekshibitionisme«. Der eksisterer en »homoseksualitetens ideologi«, der vil ødelægge en institution som ægteskabet, der netop værner mod den ufrihed, som ideologierne betinger. Bøsser og lesbiske klager over diskrimination, men i virkeligheden er der tale om en strategi, som det politiske venstre med vilje har sat i gang for at nedbryde familiens integritet. At snakke om at kærligheden skal velsignes er blot romantisk ideologi. Og den menneskelige kærlighed er ikke en affinitet til Guds kærlighed. I evangeliet er der tale om en kærlighed, der sprænger den naturlige kærligheds grænser.

Som andre er JL forarget over den megen tale om »kirkens velsignelse«. Kirken har ikke en sakramental skat til uddeling. Her er vi alle syndere, der modtager Guds suveræne velsignelse. Hvad er det da så, der modtager velsignelse ved et kirkeligt bryllup? Jo »loyaliteten, troskaben, sammenholdet om hjem og børn som den beskyttende ramme, indenfor hvilken kærligheden kan gro i fred og gentage sig i frihed.« Således kan JL tale om ægteskabet som et embede og henvise hele sagen som et lovgivningsspørgsmål.

Og hvorfor skal kærligheden egentlig velsignes, spurgte sp. lic. theol. Lisbet Foss. Kærligheden er god nok i sig selv. Men velsignelsen gælder ikke bare de to elskende, men slægten, hvor »gener blandes på det mest vidunderlige og frygtelige«. Ved skabelsen velsignede Gud jo mennesket med besked om at blive frugtbar og mange. KD 22.02.95.

Sp. Henning Reelsbo afviste, hvad han kaldte »forplantningsargumentet«. Efter hans opfattelse var ægteskab og forplantning ikke uden

videre sammenfaldende størrelser. Den kirkelige vielse handlede om et pars livsfællesskab båret af den kønslige kærlighed, hvor de to befriedes fra singellivet. Det gjaldt også det homofile par. Hvis kirken unddrog de homofile par en religiøs og social legitimering, bekræftede den fordommene mod homofilien. – HR: Som da man lovfæstede apartheid. Prf. Bl. 1995/37, s. 775-779.

KD 15.03.95 bragte en opsats af dr. theol. h. c. Rudolph Arendt om »Ægteskab og partnerskab«. Et partnerskab kan aldrig blive et ægteskab »lige så lidt som man kan gøre en fugl til en fisk ved nok så mange besværgelser.« Ved et ritual for homofile samlevende vil partnerskabet stilles på linje med ægteskabet. Men: »Når man vil ligestille to ting, som ikke kan ligestilles, går ligestillingen altid i modsat retning.« Det vil sige ifølge RA, at ægteskabet går hen og bliver en slags partnerskab og partnerskabet bliver alligevel ikke til ægteskab.

De anførte bidrag viser, hvor vidt man kom omkring i diskussionen. Her er ikke stedet at vurdere, hvem der argumenterede bedst, men modstanderne af den omtalte sag, syntes i hvert fald at sige mest.

Frimurerordenen

Brage de homofile sig bevidst søgelyset, gjaldt det samme ikke frimurerne, som i overensstemmelse med deres principper lever bag logernes mure. I 1994 udgav lektor Sverre Dag Mogstad bogen »Frimureri. Mysterier, felleskap, personlighetsdannelse«, Universitetsforlaget, Oslo. Bogen vakte opsigt ved sin fremstilling af frimurerordenen som et esoterisk selskab med kristendomsnærmende ritualer, og SDM satte spørgsmålstegn ved om medlemskab af ordenen var forenelig med en offentlig præstetjeneste i en luthersk kirke.

Bogen blev meget omtalt også i Danmark, hvor frimurerordenen tæller ca. 10000 »brødre«, hvoraf 70 er præster. (Dette tal har ifølge pastor Niels Aarup, ordenens øverste gejstlige repræsentant, været konstant gennem ca. 25 år. NÅ i tlf. samtale med PJF 180195).

Frimurerne har ikke ellers taget til genmæle mod angreb. Men man afveg nu fra hidtidig praksis. I Weekendavisens tillæg Bøger nr. 2 1995 s. 8-9 skrev Poul Behrendt (der ikke selv er frimurer) således en nedslående recension af SDMs bog. PBs anmeldelse var et forsvar for frimureriet. SDM blev nærmest blev fremsat som en ignorant, medens Niels Aarup blev sat til at sætte tingene på plads, og NÅ citerer en skrivelse fra norske gejstlige: »Vi finder intet i frimureriet, som strider mod vort ordinationsløfte eller mod vor kristne tro.« PB påstod om SDMs bog, at »Den er først og fremmest led i krav om at få gengivet folkekir-

ken en slagkraftig autoritet, der kan forbyde præsters deltagelse i frimureri – en slags ny, mild inkquisition, som også har sine fortalere i Danmark.«

I Frimurermeddelelser februar 1995, s. 3-6, omtalte stormesteren Erik F. Quist ved ordenenes nytårsfest udførligt Mogstads bog »Intet synes ham helligt« og nævnte, at ordenen med visse mellemrum blev udsat for mistænkeliggørelse. Men EFQ lod forstå, at ordenen ikke lod sig kyse, men fortsat ville værne om sine ritualer. Når man har standset en påbegyndt fogedssag mod udgivelsen i Danmark af Mogstads bog, skyldes det, at byretten har erklæret, at »det ikke er sandsynliggjort, at den norske bog gengiver de ritualer, der benyttes i Danmark« (citationstegn af EFQ.)

I Prf. Bl. fremkom en recension af Mogstads bog no., 1995/4, s. 84-85 af provst Richard Teislev, der betegnede bogen som »seriøst udformet« og som givende god besked og grundig uden sensationstrang og man må være M. taknemmelig for hans undersøgelser. »Så vidt jeg >RT< kan se som udenforstående iagttager kunne hele affæren >vel frimureriet< sammenfattes i sætningen: »*Hensigten helliger midlet!*«

Alternative Menighedsdannelser og lign.

I oversigten for 1994 omtalte vi den opbrudsstemning, der hersker i visse karismatiske og missionske kredse i forhold til folkekirken, som man føler mindre og mindre samstemthed med. I den forbindelse nævnte vi de såkaldte menighedsplantninger, hvor Forum For Fri Folkekirke har været aktiv med sp. Ole Skjerbæk Madsen som topfigur. Sp. Christian Højlund spurgte i KD 03.02.95, hvad FFF er ude på. Er strategien den, at man udnytter en ordning, som man ikke har noget til overs for og planter menigheder i folkekirkemenighederne, indtil man har opnået en tilsigtet splittelse, og så står parate med en fuldt færdig menighedsstruktur, og »vi andre står tilbage med anklagen om at have svigtet trosgrundlaget«.

Sp. Ole Skjerbæk Madsen KD 09.02.95 i svar til Højlund: »stats-folkekirken >NB udtrykket< frygter en sandfærdig og ærlig dåbspraksis, fordi faldende dåbstal vil true folkekirkens monopol på det åndelige marked og begunstigede stilling i folket. Men spørgsmålet er, om folkekirken ikke tilslører frelsens vej for det danske folk med sin afguderiske holdning til barnedåben.« Og FFF ønsker blot frihed til at være en sand kirke, hvorfor man opbygger alternative menigheder.

Det var nu ikke bare karismatiske kredse, der arbejder på oprettelsen af såkaldt frie menigheder. Også kredse med nær tilknytning til LM og

IM gik i samme spor. I IMT 1995/27, s. 11 kunne man læse, at i Frederikssund har en husmenighed brudt med IMs hovedbestyrelse og omdannet sig til frimenighed.

KD 03.06.95: I Randers går folk fra både IM og LM nu sammen for at danne en valgmenighed, der forventelig starter 01.09.95. Formanden for den nye valgmenighed udtaler: »Den folkekirke, vi er en del af, følger sig mere forpligtet på demokrati og folkelighed end på Guds ord.«

Ikke mindst sagen fra Frederikssund gav IM anledning til mange overvejelser. I et pressemøde på IMs årsmøde betoned K. Lindhardt Jensen, at IM ikke kunne forestille sig en plads uden for Folkekirken, og at en frimenighed let bliver en isoleret gruppe uden at kunne vise missionerende styrke. KD 12.06.95.

Men IM syntes ikke selv at have den store udfarende kraft, hvad talene på foreningens aktiviteter viser. Ved årsskiftet var der 850 missionshuse og missionærboliger, i 1995 er tallet 625 fremgik det Ber. Tid. 03.02.95, og IMT har i 1995 ca. 12000 abonnenter, og har været oppe på 18.000. IMT 1995/25, s. 26 oplyser, at de ansattes tal i IM på 3 år er gået ned fra 217 til 157. IMT 1995/8 s. 15, påviser, at gaveindtægten udviser en nedgang på 7,1%. »Set over en 3-årig periode er det de laveste gaveindtægter, vi har haft.« – Og ser man på en iøvrigt klart voksende kirkelig interesse i at gøre sig gældende i medierne, er IMs passivitet påfaldende.

Situationen gav IMs venner anledning til selvransagelse. Udfra stor personlig viden skrev provst John Ørum Jørgensen, formand for IM 1979-85 i en anmeldelse af en bog om IMs berømte leder Christian Bartholdy, Prf. Bl 1995/22, s. 497, at både hos IMs ledelse og hos »venstrefløjen« herunder højskolefolk har man satset på noget andet end Bartholdys syn på vækkelsen som det bærende i kirken og folket, men at man gik undergangen imøde, hvor vækkelsessynet ikke blev holdt i live.

Teologiske og kulturelle problemstillinger

Medens de forskellige vækkelsesprægede retninger mere eller mindre holder kulturen på afstand, gælder det per tradition ikke teologien, som altid er i livtag med skelsættende tendenser i tiden. I forbindelse med den vågnende interesse for livsanskuelsesproblemer også af religiøs art må noteres noget, der ligner en begyndende Kierkegaard-renæssance. Året bragte således en teologisk doktordisputats af sp. Anders Kingo med titlen »Analogiens teologi«, som vakte en livlig diskussion i fagteologiske kredse på grund af bogens påstand om, at SKs tænkning er i

den grad forbundet med hans kristendom, at det skabelsesteologiske aspekt er ude af syne, – sådan blev Kingo i hvert fald af mange opfattet.

I Kierkegaard-debatten vakte en anden bog med et helt andet sigte betydelig større opsigt, nemlig mag. art. Peter Thielst »Livet forstås baglæns, men må leves forlæns. Historien om Søren Kierkegaard« fra 1994. Bogen blev en salgssucces for Gyldendal (45.000 eksemplarer trykt i december 1995). Men teologerne blev vrede. Og en hidsig debat opstod bl. a. mellem PT og forskningslektor Joakim Garff. Fixpunktet for debatten var PTs forsøg på at isolere eller underkende den kristelige side i Kierkegaards tænkning, hvilket fik PTs modstandere til at hævde, at han overhovedet ikke havde begrebet SKs anliggende. Typisk for diskussionen i så henseende var Søren Holms anmeldelse i Tidehverv nr. 5, 1995, s. 111-113 med den sigende overskrift »Et banalt bedrag«.

Anderledes velvilligt blev Joakim Garffs »Den Søvnløse«. Kierkegaard læst æstetisk/biografisk« modtaget af kritikken, men uden den store offentlige interesse.

Skabelsesteologien, som ikke mindst på grund af Løgstrups mange elevs virke, blev fortsat ivrigt diskuteret. Men ikke alle følte, at den gav et tilstrækkeligt relevant svar kristeligt set. Lektor, lic. theol. Niels Grønkjær i KD 29.04.95 taler om »den positive skabelsesteologis fredsmøgelige alliance med pragmatisk orienteret filosofi.«

Løgstrup-interessen synes imidlertid usvækket. Dr. theol. Ole Jensen og sp. Elsebeth Diderichsen stod for en udgivelse af Løgstrups prædikener. – Gyldendal udgav i paperback Løgstrups firebindsværk: Vidde og prægnans. Kunst og erkendelse. Ophav og omgivelse. Skabelse og tilintetgørelse. – På Aarhus Universitet åbnede man et Løgstrup-arkiv. – Professor Svend Andersen publicerede en bog om Løgstrup, tænkt som indtroduktion til forfatterskabet.

I Tidehverv gjorde man stadig op med den gamle arvefjende Løgstrup se f. eks. sp. Sten Vedstesen: Løgstrups magt. 1995/2, s. 28-30, og Søren Krarup: Den etiske Fordring. 1995/6, s. 126-133. Men det var som om de gamle travere blev trukket nok engang ud af staldene.

Og atter diskuterede man spørgsmålet, om hvor langt kirke og kultur skulle bøje sig mod hinanden, og om en dialog overhovedet var mulig. Et prægnant indlæg i debatten bragte rektor Niels Thomsen i en anmeldelse af Ole Wivels bog »Sandhedens udtryk i kirke og kunst«, og vi bringer fra denne recension et centralt citat: »Skal vi bede de anerkendte kunstnere uanset deres forståelse af, hvad rummene skal bruges til, udfolde sig i rummene i romantisk tro til at de med deres kunstneriske intuition og kunnen vil skabe det der i nutidens sprog siger »det samme« som blev sagt med andet sprog i andre tider. Det gjorde man i Ribe

domkirke med Carl-Henning Pedersens udsmykning af korpartiet (...). Eller skal man bruge kunstnere, der som Robert Jacobsen og Arne Hauge Sørensen (...) lader sig inspirere af »historien om Jesus Kristus«. Eller skal man kun bruge kunst, når man har lødige kunstnere, der af egen erfaring ved, hvad meningen med det der sker i kirken er – som Sven Havsteen-Mikkelsen?«-Prf. Bl. 1995/ 1, s. 16 (s. 14-17).

Ole Wivel var såret over den kritik, som han mødte fra kirkelige kredse. I et indlæg mod dr. phil Erik A. Nielsen, som i december 1994 havde kritiseret OW, anførte han i Pol 15.01.95, at han ikke vurderede kirken og dens lære med kunstens målestok, men bedømte kunst og kirke ud fra NT. OW følte, at hans opfattelse nok var kættersk, men den var i overensstemmelse med Jesu prædiken, som lå langt fra den dogmetro, ceremonielle kirkes fremtræden.

Et samarbejde mellem kultur og kirke søgtes i etableret i projectet Kulturby 96. Torben Bramming sagde kraftigt fra KD 25.10.95. Kirken og kulturen havde et forskelligt budskab at bringe, og det tjente ikke forkyndelsens sag, at lade evangeliet uvedkommende arrangementer finde sted i de københavnske kirker.

I Kirkefondet gik man med fuld musik ind for at drøfte forholdet mellem »evangeliet og kulturene« (efter et studieprojekt fra Kirkernes Verdensråd), åbenbart med særligt henblik på at det danske samfund er ved at udvikle sig i multikulturel retning. -Nyt fra Kirkefondet 1995/4.

Det mest opsigtsvækkende og berømmede indlæg i debatten om forholdet mellem kristendom og kultur blev leveret af universitetslektor Jørgen I. Jensen i bogen »Den fjerne kirke«, Samleren. Forfatteren skildrer kristendommen som et kulturelt fænomen, der lever dybt i folket og i historien, samtidig med at den etablerede og teologiske kirkeform næsten er ude af kontakt med det moderne, søgende menneske. Måske kan man kalde bogen for et stykke højt begavet spirituel kulturprotestantisme med stor fornemmelse/sympati for tidens nyreligiositet.

I den anden ende af kulturmødet træffer man en billedbog med titlen Menneskesønnen af den anerkendte tegner Peter Madsen. Hans værk var nok til ubehag for kunstkere, men vakte sikkert jubel hos tegneserieelskere. Og hvor kongenial PMs skildring af Jesus var med de evangeliske beretninger blev også diskuteret.

De nye tiltag på salmedigtningens område gennem salmebogstillægget fik som omtalt i forrige oversigt en hård medfart. Den måske mest angrebne digter sp. Hans Anker Jørgensen var chockeret, og spurgte sig om »et nyt, samlende salmesprog er muligt for tiden...« Men det var et ukristeligt spørgsmål, om der kunne skrives aktuelle, tidløse salmer, da det drejede sig om at tale ind i nutidsmenneskets situation.

Bare var det hele så svært, fordi markedskræfternes frie spil drev folket bort fra de kristne værdier, så de nye salmer ikke lige nu syntes at kunne være en samlende kraft. HAJ: Er et nyt salmesprog muligt. Prf. Bl. 23/1995, s. 505-514, citat s. 510.

Nu bliver det interessant at konstatere, om salmebogskommissionen tager lidt eller stor højde for tillægget. På vejen gav salmeforskeren, sp. Jens Lyster kommissionen det råd at besinde sig på vores lutherske arv og ikke lave en økumenisk salmebog, Desuden følte JL, at de allerfleste nutidssalmer mangler at »genkalde sig Kristi store gerninger.« KD 09.02.95. Samme JL leverede iøvrigt et ironisk, særdeles detaljeret angreb på tillægget og opfordrede præsterne til at holde salmebogskommissionen fast, for at menighederne ikke skulle blive overrumplet af en autoriseret, elendig salmebog ved årtusindeskiftet. JL: Gerhards åndelige sjungekor 1994. Eller: Salig Paulli går igen. Prf. Bl. 1995/ 30-31-32, s. 657-676.

Musikkens plads i gudstjenesten vakte en engageret debat. Her kommer Thomas Laub igen ind i billedet. Laub havde jo stærkt betonet, at præst og organist skulle opfatte menigheden som gudstjenestens subjekt. Men mange præster idag oplever en slags koncertudfoldelse af gudstjenesten. Organisten Thomas Viggo Pedersen tog problematikken op. Hvem er menigheden idag, spurgte han. Gudstjenesten er menighedens møde med Gud. Men mere end selv den samlede menighedsflok er liturgien festen, som gør gudstjenesten til noget særligt. En hovedfejl hos Laub var hans sondring mellem æstetik og evangelieforkyndelse, hvor det tværtom drejede sig om at integrere de to størrelser. Præ- og postludium var iøvrigt meningsbærende, selvom de ikke var verbaliserede. Og en koncert kunne udmærket have et stærkt gudstjenestepreg, hvad man erfarede ved de stærkt besøgte Messias-opførelser. Fordi musikken kunne løbe af sporet, var der ingen grund til at nedprioritere det kunstneriske i kirkemusikken. TVP: Du blandt vore lovsange bor. Dsk. Kt. 95/1, s. 6-10.

Man diskuterede også i årets løb om den rytmiske musik hørte hjemme i kirken. Hans Hauge i Dsk. Kt. 95/6, s. 3: »Den rytmiske musik er et massekulturprodukt og er ikke et stykke folkeligt musik. At lukke rytmisk musik ind i kirken er at åbne for massekulturen.«

Men kristendom kan formidles på så mange måder. Skolen har stadig her sin betydning, selvom religionsundervisningen ikke er konfessionel. Den 24. maj vedtog folkettinget et lovforslag L 110, hvorefter HF-elever og gymnasiaster ikke længere vil kunne fritages for religionsundervisning. Lovændringen var motiveret med, at faget regnes for »kun« kundskabsgivende. For loven stemte S, RV, CD, SF og FP. V og K

stemte hverken for eller imod. Enhedslisten stemte imod. Folketingstidende s. 6061.

Et udvalg under undervisningsministeriet med lektor Jørgen Stenbæk som formand havde foreslået, at heller ikke folkeskoleelever kunne fritages for religionsundervisning, da en fritagelse vil hindre den tværfaglige undervisning og give eleverne en mangelfuld forståelse for den omgivende kultur. – Jørgen Stenbæk: KUP-rapport om skolefaget kristendomskundskab/religion. Nyhedsbrev Det teologiske Fakultet. Aarhus Universitet. 1995/1, s. 35-39.

Til fremlagte tanker fra undervisningsminister Ole Vig Jensen om at nedskære uddannelsen i kristendomskundskab på seminarierne bemærkede IMs generalsekretær Jens Mortensen, at man derved stod i fare for at gøre en historieløs og identitetsløs kommende slægt manipulerbar. IMT 1995/42, lederen. I det hele taget mødte ministerens forslag bred uvilje. Fællesudvalget vedrørende Kristendomsundervisning udtrykte betænkeligheder over for folketingets uddannelsesudvalg, Prf. Bl, 1995/50, s. 108-86; og biskop Kjeld Holm udtalte til KD, at forslaget var til ulempe netop i en tid, hvor man prøvede at etablere et tættere samarbejde mellem skole og kirke. 13.12.95.

Debatten om forholdet mellem skole og kirke var faktisk så levende som ikke i mange år. Og Religionspædagogisk Center og Folkekirkens Pædagogiske Institut udgav en spændende bog: »Kirke og skole – i medgang og modgang og medgang.« Heri fremgik det, at der var ved at komme en mere positiv stemning imellem præster og folkeskolelærere, og at man skulle arbejde for at præster i højere grad skulle integreres som sagkyndige i skolens undervisning.

Praktisk teologi har ikke været meget dyrket i Danmark. Først i 1989 blev faget praktisk teologi obligatorisk ved teologisk kandidateksamen. Nyt var det, at der udkom en stor bog om denne disciplin: Eberhard Harbsmeier og Hans Raun Iversen: Praktisk teologi, Anis, 1995. Anmeldt af lektor Helge Baden Nielsen Prf. Bl, 1995/47, s. 1001-1014.

*

Sådan så dansk kirkeliv ud set fra mit vindue i løbet af 1995. Foranderligt, broget, med mange farver og med talrige modadgående linjer. Kunne alle de forskellige farve-og formelementer samles i en helhedskomposition? Jeg tror det ikke. Men som i billedkunsten var motivet for de agerende ofte blot påskudet til at fremkalde forestillinger, der allerede lå i sindet.